

COLÒMBIA: NARCOTRÀFIC I FINANCES MUNDIALS

Luis Alfredo Burbano

16/07/2007

www.revistapueblos.org

“Aniré als Estats Units i humilment donaré les explicacions necessàries”. Aquesta frase, pronunciada pel president Álvaro Uribe Vélez en una roda de premsa ràpidament muntada a la nit del 19 d'abril de 2007, expressa tota l'angustia i preocupació del règim davant el possible estancament del que han anomenat “la integració a la globalització” a través de la firma d'un Tractat de Lliure Comerç (TLC) amb el país del Nord.

La roda de premsa a la que fem referència, així com una altra organitzada a Miami un dia més tard, són un intent del govern colombià per contrarestar les cada cop més freqüents al·lusions que es fan a la premsa nord-americana sobre la relació entre el president, els seus homes de confiança i el paramilitarisme, i que recentment van provocar que l'ex vicepresident dels Estats Units Al Gore cancel·lés la seva assistència a un encontre mediambiental per no coincidir amb Uribe Vélez.

Però, els Estats Units estan disposats a endarrerir la firma d'un Tractat que li representarà milions de dòlars en comerç i a, de passada, debilitar al seu millor soci a la regió? Això no sembla possible, sobretot perquè els nord-americans saben perfectament quin és el problema, ja que durant anys l'han tolerat i fins s'han beneficiat d'ell.

Capital transnacional i noves dinàmiques d'acumulació

Els estudiosos del desenvolupament del capital estan d'acord en que assistim a una nova fase d'acumulació [1]. Es combinen de forma permanent la sobreexplotació de la força de treball, l'especulació financera i el desenvolupament de megaprojectes amb la ràpida i massiva extracció de recursos naturals: biodiversitat, aigua, petroli, minerals.

A Colòmbia, l'adequació a aquestes dinàmiques comença a mitjans dels setanta amb una particularitat: des d'un inici, el negoci del tràfic de narcòtics i tot el submón que aquest genera (veure i viure la realitat al dia, sicariat, corrupció política) va ser contemplat com a eina eficaç tan pel desenvolupament de l'economia com per exercir un control social a favor de les èlits al poder.

Des d'aleshores es van entrecreuar les contrareformes de tipus neoliberal i l'eliminació física de milers de persones que treballaven en processos socials. Així mateix, es va anar produint una articulació creixent i integral del país entorn als interessos del capital transnacional, amb especial accent en el nord-americà. Primer a l'ombra, com a quelcom que fa vergonya, i al final obertament, els entramats econòmics, polítics, militars i culturals del narcotràfic van jugar, i segueixen jugant, de suport del model. La relativa estabilitat tan política com econòmica del país no seria explicable sense entendre el paper del narcotràfic en les tres últimes dècades.

Va ser durant els governs liberals de Virgilio Barco i de César Gaviria (avui opositor “constructiu”) quan es va impulsar de forma definitiva una primera onada de mesures legislatives amb tendència a habilitar les estructures nacionals per l'entrada a fons del capital transnacional: la Llei 9 de 1991 va eliminar el control de capitals i va alliberar la inversió estrangera; les reformes laborals (1990 i 2002) van flexibilitzar la contractació laboral i les lleis 100 de 1993 i 142 de 1994 van obrir el sector social al control i benefici del capital privat. A més, el Codi de Mines (Llei 685 de 2001) va entregar a perpetuïtat i a cost zero els recursos del subsol; la Llei de Justícia i Pau (Llei 975 de 2005) va legalitzar als narcoparamilitars i els seus diners; i la Llei General Forestal (Llei 1021 de 2006) va obrir el territori i la biodiversitat als interessos transnacionals” [2].

Simultàniament, el terrorisme d'Estat va permetre la concentració de 4,4 milions d'hectàrees [3], que es van reorientar tan per la ramaderia extensiva i els monocultius de plantació com pel desenvolupament de grans projectes de construcció d'infraestructures. El Pla 2019 té com a fita millorar la focalització del gast públic; regular els sectors i el patrimoni de capital físic incorporant les últimes tendències tecnològiques; garantir la connectivitat de població i empreses a mercats i serveis; facilitar la integració al món i promoure el transport multimodal, la inversió privada i esquemes empresarials moderns, dinàmics i eficients.

Els quatre milions de desplaçats que van tenir la sort de seguir vius es van traslladar a les ciutats, causant amb la seva pressió una baixa de salaris. Aquest impacte, unit a les contrareformes laborals, ha provocat la pauperització de la meitat de la població treballadora, que amb prou feines guanya un salari mínim (una mica més de 200 dòlars mensuals). Estem parlant de més de vuit milions de persones.

D'altra banda, l'economia es “finançaria” a to amb les tendències mundials, amb un sector que ja representa un 25 per cent de l'economia nacional i tendeix a créixer, el que mostra la seva supremacia sobre els demés. Els crèdits i el joc dels interessos manipulen els sectors productius, mentre els nous rics mouen l'economia mitjançant el consum. Colòmbia viu una crisi d'endeutament, ja que a causa dels diners legalitzats i l'arribada de “capitals golondrina” s'ha disparat el consum mitjançant la via dels crèdits. Però, podran pagar aquests deutors?

Libardo Sarmiento [4] afirma al respecte: “El consum d'importats es va disparar. S'aconsegueix empatar a Brasil en venda de nous vehicles. Quasi 190.000 cotxes, però Colòmbia amb una població tres vegades menor. Disparada també la venda de telèfons mòbils: es duplica any rere any (30 milions d'usuaris al 2006). Els súper i hipermercats, els bancs, els transportadors i fins els impostos baten marques en guanys i recaptacions”.

L'agro i la indústria decauen, però el sector financer età més vital que mai. Amb l'entrada en vigència del TLC aquesta tendència serà encara més marcada, ja que els negociadors del govern colombià van acordar la entrada massiva de productes agropequaris i bens de consum industrial.

El model d'integració i el paper del TLC

Debilitat el moviment social i la oposició, obert el país a la inversió estrangera, reorganitzat el règim que administrarà la nova colònia, s'empeny la firma d'un TLC amb els Estats Units que no és altra cosa que el sùmmum de l'annexió al país imperial i, per aquesta via, la tan defensada integració al món globalitzat.

A la vegada que acusa als crítics de parroquials i antiprogressistes, amb un discurs totalment ideologitzat que proclama el Tractat com la solució als problemes de treball, pobresa i desenvolupament, el govern firma el TLC que ara ha de ser ratificat pels congressos tan d'EUA com de Colòmbia. Les previsions governamentals indiquen que a l'octubre des d'aquest any l'acord ja haurà estat revisat per la Cort Constitucional i haurà entrat en vigor.

Els impactes socials, econòmics i ambientals són imprevisibles però ja es comencen a sentir. L'economista Eduardo Sarmiento [5] sosté el següent: “com va succeir amb l'obertura (1993), les empreses han procedit a substituir massivament la producció de matèries primes nacionals per importacions. La producció de cereals es va desplomar i la producció de bens intermedis industrials evoluciona molt per sota dels bens finals i s'emporta amb ella la ocupació laboral. El Producte Interior Brut (PIB) creix a altes taxes i la desocupació augmenta”. Només els grans monopolis poden sobreviure en aquest ambient de competència totalment desigual.

El més immediat i evident serà la destrucció d'amplis sectors de la producció agropecuària, amb especial èmfasis en els aliments de consum massiu. Ja avui en dia, com a resultat de l'obertura dels anys noranta, el país està important un promig de 5,5 milions de tones anuals d'aliments.

El govern ha tractat d'atenuar els impactes socioeconòmics amb mesures com l'Agro Ingrés Segur o l'impuls d'una campanya massiva de reconversió productiva cap a on se suposa que el país és competitiu: cafès especials, fruites, productes forestals, carn bovina, palma d'oli i alguns derivats làctics. Però com succeeix amb l'arròs que es cultiva al Centre-Sud del país, municipis sencers, dependents de la cadena que se'n deriva, estan condemnats a desaparèixer.

La revista Dinero [6] assenjala: “En aquest districte de rec hi ha 1.700 productors, dels quals 1.300 són propietaris de cultius de menys de 10 hectàrees. Per això, el 15 de maig van marxar pels carrers de Saldaña per protestar contra el TLC. Encara no els cap al cap que hagin de canviar una vocació que ha vist créixer generacions senceres i que anualment li injecta al departament recursos per 500.000 milions de dòlars, en unes 110.000 hectàrees que es cultiven anualment en 14 municipis. Per això, alguns creuen que si el cultiu d'arròs deixa de ser rentable, algunes poblacions com Toca i Ataco es convertiran en pobles fantasmes”.

El trencament del model

Amb un moviment social i polític que amb prou feines comença a repuntar, els obstacles i possibles punts de trencament d'aquest model sorgeixen, per una banda, des de dins del mateix: per una banda, de les disputes entre les màfies del narcotràfic i, per altra, de les incontrolables dinàmiques de l'economia mundial, que amenacen amb arruïnar i tornar encara més caòtic aquest projecte de terror i acumulació de capital.

Durant l'any 2006, l'economia colombiana mesurada com a PIB va créixer al 6,8 per cent. Aquest mateix any va augmentar la desocupació, mentre que els nivells de pobresa i misèria es van mantenir quasi estables [7].

Actualment entren grans quantitats de dòlars a l'economia colombiana, que té per

principals fonts les següents: remeses (prop de 3.000 milions de dòlars), legalització del diner dels narcoparamilitars (uns altres 3.000 fins la data) [8] i capitals especulatius i volàtils que han pressionat la revaluació del peso colombià. Són varis els negocis “dinamitzats” per diner narco (construcció, apostes i part dels de transport, comerç i inclús, salut), fet que genera a la seva vegada un entremat social i polític complexe.

Les aspiracions de poder de la màfia

El que s'ha destapat per ara de les relacions entre les màfies narcoparamilitars i certs polítics, ramaders, militars i empresaris és amb prou feines la punta de l'iceberg. Però, aquesta màfia no està disposada a seguir oculta i lluita per assumir directament el poder. Les denúncies, la filtració d'informació, l'entrega de proves i els pactes de col·laboració són l'expressió d'unes forces regionals que emergeixen i reclamen la seva part del pastís després d'haver complert la seva tasca d'assassinat i mort.

L'actual règim sembla estar entre l'espasa i la paret: necessita d'un narcoparamilitarisme que, a la seva vegada, busca sortir de la profunditat i sens dubte té, amb el que sap, un immens poder de negociació. La Llei de Justícia i Pau tan sols és la quota inicial de la recompensa pels treballs realitzats però no és suficient: volen exercir directament el poder i gaudir dels seus capitals legalitzats.

En aquesta disputa intestina, EUA i el capital transnacional tenen totes les de guanyar. Poden pressionar exigint i aconseguint (com ja ho va fer amb el TLC) condicions òptimes d'exercici econòmic, o forçar al màxim les tres dinàmiques d'acumulació de capital citades anteriorment.

Sempre s'han donat en la Història fenòmens i processos que les èlits no poden controlar. No es descarta una nova crisi financera mundial ni una rebel·lió violenta del narcoparamilitarisme, ni molt menys la irrupció amb força del moviment social i polític colombià en busc a d'un govern democràtic en sintonia amb altres països de la regió. De fet, les mobilitzacions i protestes es multipliquen a la vegada que el Polo Democrático Alternativo posa en jac al govern amb les seves investigacions i debats sobre l'anomenada “parapolítica”.

Luis Alfredo Burbano pertany a la Corporación para la Educación, el Desarrollo y la Investigación Popular - Instituto Nacional Sindical (CED-INS) de Colòmbia.

Notes

[1] Entre altres molts autors, expliquen aquest fenomen Eric Toussaint, Francois Chesnais i Istvan Meszaros.

[2] Dades extretes de la Revista Cepa, núm. 3, abril de 2007. “Blindaje jurídico del modelo de desarrollo forzado”.

[3] FLOREZ, Luis Bernardo (2005): “Vicecontralor General de la República: Extinción de dominio, reforma agraria, democracia y paz”, a Revista Economía Colombiana, nº 309.

[4] SARMIENTO, Libardo (febrer de 2007): “La rumba de la economía colombiana”.

Desde Abajo.

[5] SARMIENTO, Eduardo (14 d'abril de 2007): "Anticipos del TLC". El Espectador, Bogotá.

[6] Arroceros: La encrucijada del arroz en el Tolima", a Revista Dinero (30 de maig de 2006), Bogotá.

[7] Els estudis governamentals més optimistes situen la pobresa en un 45 per cent.

[8] Intervenció del senador Jorge E. Robledo el 14 de març de 2007.